

Моніторинг зовнішньої торгівлі

№6, грудень 2024 року

Тема випуску:

«Прогрес європейської інтеграції України»

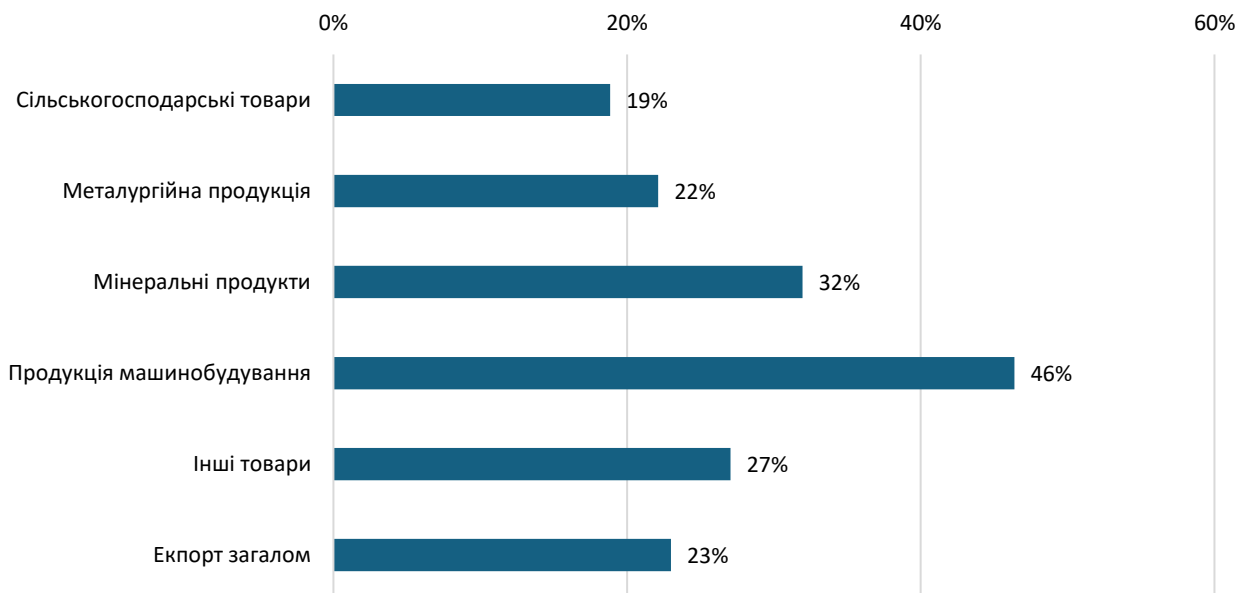
Автори: Олександра Бетлій, Ірина Коссе, Віталій Кравчук

Статистика зовнішньої торгівлі

Експорт та імпорт за основними групами

- У листопаді експорт за даними митниці зріс на 23% до попереднього року (дпр) і склав 3,70 млрд дол. США. Зростання експорту сповільнилось через вищу базу у листопаді 2023 року та невелике зниження експорту порівняно з жовтнем. Експорт агропродукції зріс на 19% дпр і сягнув 2,32 млрд дол. Збільшення аграрного експорту у листопаді переважно відображало зростання цін, тому що фізичні обсяги експорту у листопаді 2023 року були доволі високими. Зростання експортних цін за даними митниці окрім зміни світових цін, ймовірно, також відображає менший розрив між світовими цінами та цінами на українському кордоні. Також міг зіграти роль посилений контроль за поверненням експортної виручки. Експортні ціни на пшеницю, соняшникову олію та кукурудзу зросли на 29-32% дпр.
- Експорт продукції металургії у листопаді, хоч і був найнижчим цього року, але порівняно із листопадом 2023 року все ж був вищим на 22% дпр і склав 315 млн дол. При цьому різко зріс експорт чавуну. Значно більшим, ніж минулого року залишався експорт напівфабрикатів зі сталі та труб, а експорт прокату різко впав. Зміна експорту в доларовому виразі переважно відображала зміну фізичних обсягів. Сповільнення темпів приросту експорту металургії, ймовірно, відображає не надто сприятливі світові ціни і, відповідно, зниження виробництва.
- Експорт продукції машинобудування зріс на 46% дпр до 309 млн дол. через збільшення експорту ізольованих проводів та кабелів (переважно комплекти проводів для використання в автопромі). Також зріс експорт електрочайників та кавоварок. Експорт мінеральної продукції, насамперед залізної руди, зріс на 32% дпр до 253 млн дол. Експорт залізної руди склав 2,46 млн т і зріс на 26% дпр на фоні сповільнення зростання металургійного виробництва і, відповідно, внутрішнього попиту на руду. Експорт інших товарів зріс на 27% дпр.

Рисунок 1: Зміна експорту за основними групами у листопаді, % дпр

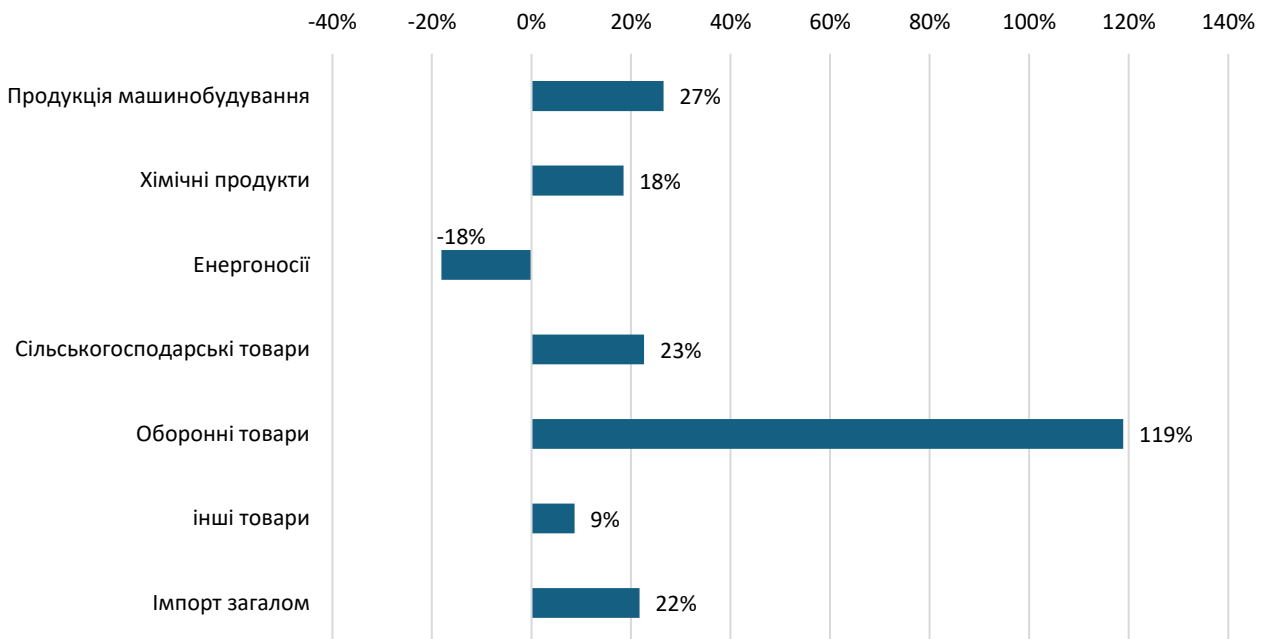
Джерело: Власні розрахунки на основі даних ДМС та Держстату

- Імпорт у листопаді майже не змінився порівняно з жовтнем, але зріс на 22% дпр до 6,22 млрд дол. США. Зростання порівняно з листопадом 2023 року відображає низьку базу порівняння та різке зростання імпорту товарів оборонного призначення (на 119%, тобто майже в 2,2 рази). Високий

імпорт «оборонки», ймовірно, відображає більші кошти, виділені на закупівлі обладнання у цього річного бюджеті, та наближення до завершення бюджетного року.

- У листопаді імпорт машин та обладнання зріс на 27% дпр до 2,32 млрд дол. Імпорт енергетичного обладнання (генераторів, акумуляторів, трансформаторів та сонячних панелей) склав 334 млн дол. порівняно з 351 млн дол. у жовтні та 180 млн дол. минулого листопада. Це відображає зниження імпорту сонячних панелей та стабілізацію попиту на інші види енергетичного обладнання. Імпорт легкових автомобілів знизився на 19% дпр в тоннах, а імпорт телефонів впав на 7% у фізичному виразі. Щоправда, при цьому середня вартість тонни суттєво зросла, що може відображати не тільки зростання цін, але й більший попит на дорожчі моделі телефонів та автомобілів.
- Імпорт енергоносіїв у листопаді впав на 18% дпр до 692 млн дол., що, як і раніше, насамперед відображає спад імпортової ціни нафтопродуктів на 20% дпр. При цьому середня ціна нафти Brent у листопаді впала на 10% дпр. Фізичні обсяги імпорту нафтопродуктів дещо зросли, але імпорт газу знизився.
- Імпорт хімічних продуктів зріс на 18% дпр з низької бази. Зокрема у листопаді 2023 року майже зупинився імпорт добрив. Імпорт сільськогосподарських товарів зріс на 23% дпр до 699 млн дол. Найбільшими статтями імпорту стали риба та цитрусові. Імпорт інших видів товарів зріс на 9% дпр.

Рисунок 2: Зміна імпорту за основними групами у листопаді, % дпр

Джерело: Власні розрахунки на основі даних ДМС та Держстату

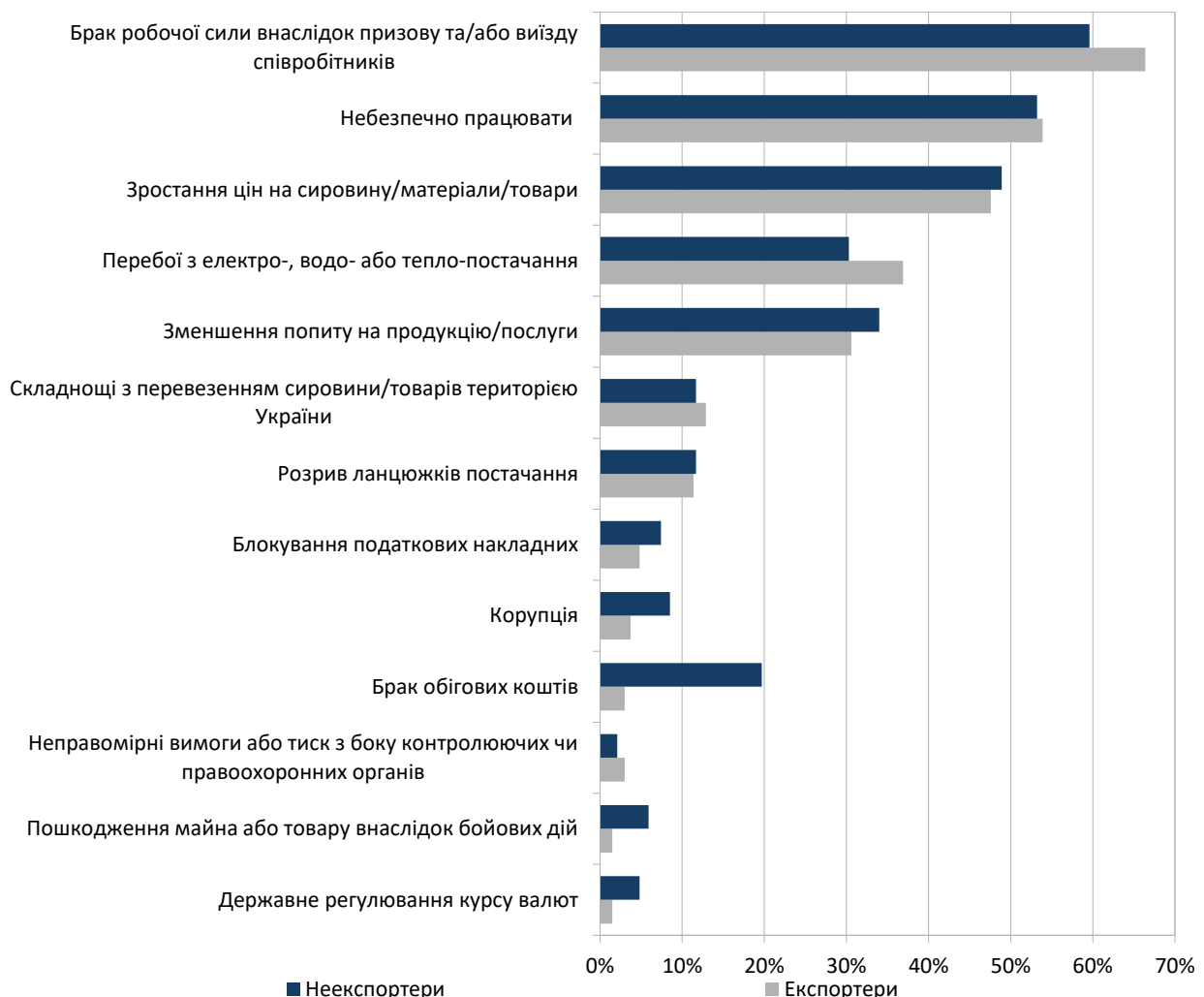
Перешкоди для експорту

- Перелік п'яти найбільших перешкод для діяльності бізнесу в листопаді не відрізняється порівняно з жовтнем, однак дещо змінилась їх значимість. Так, відповідно до опитування бізнесу, яке проводить ІЕД, для експортерів найбільшою перешкодою залишається брак робочої сили, але в листопаді про це зазначили 66% респондентів, тоді як в жовтні відповідна частка становила 61%. Цього разу це також найбільша перешкода для підприємств, які не є експортерами.
- При цьому, дещо знизилась (особливо для неекспортерів) частка респондентів, які зазначили про «небезпеку працювати» найбільшою перешкодою – майже 54% експортерів (53% неекспортерів). Це дещо неочікувано з огляду на те, що російські удари продовжувались. Однак внаслідок атак росії

на енергетичну інфраструктуру дещо зросла важливість такої перешкоди як «перебої з електро-, водо- або тепло-постачанням» - на 4 в.п. до 37% експортерів.

- Вже 48% експортерів вбачають ризики в підвищенні цін на сировину та матеріали. Водночас, порівняно з жовтнем, навіть дещо більший відсоток респондентів-неекспортерів прозвітували про цю перешкоду. Це дещо негативний сигнал того, що українська продукція може втрачати конкурентоспроможність. Українські компанії не визначають світові ціни та сировинні товари, а тому важливими є зусилля з підвищення продуктивності, що складно зробити під час війни. Так, інвестиції залишаються ризиковими. Уряд докладает зусиль для поширення страхування ризиків для експортерів через Експортно-кредитне агентство. Також, в межах другого рівня механізму підтримки від ЄС Ukraine Facility міжнародні фінансові організації вже розпочали збір проєктів від бізнесу для надання гарантій та фінансування.

Рисунок 3: Перешкоди діяльності бізнесу у вересні, % (дозволяється кілька відповідей)

Джерело: Опитування підприємств, ІЕД

Нове в торговельній політиці України (основні зміни)

- Протягом останнього місяця відбулись початкові зустрічі всіх Робочих груп з підготовки переговорних позицій України під час переговорів з ЄС щодо укладення Угоди про вступ України до ЄС. До складу робочих груп входять представники виконавчої та законодавчої влади, громадянського сектору та бізнесу. Групи мають напрацювати програми адаптації для кожного з 36 розділів (фактично секторів) та переговорну позицію України щодо можливих перехідних положень

щодо впровадження правил ЄС в Україні. Також відбуваються скринінги законодавства України на відповідність нормам та правилам ЄС. Є сподівання, що вже на початку 2025 року буде відкрито перші два переговорні кластери – «основні засади» та «внутрішній ринок». Це означатиме початок переговорів України про вступ до ЄС.

- За 11 місяців 2024 року Експортно-кредитне агентство України (ЕКА) підтримало експорт на суму 7,22 млрд грн, що майже на 2 млрд грн більше, ніж за аналогічний період 2023 року. ЕКА застрахувало експортних кредитів на майже 1 млрд грн, забезпечуючи співвідношення: одна гривня страхової відповідальності взятої ЕКА принесла 7,83 грн експортної виручки. Лідерами серед регіонів за обсягами підтриманого експорту стали Київ (3,8 млрд грн), Львівська (1,25 млрд грн) та Вінницька області (702,8 млн грн). Найпопулярнішими напрямками експорту залишаються Польща, Німеччина, ОАЕ, а основними товарними групами — молочні продукти, деревина та продукти переробки овочів і фруктів.
- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) спільно з міжнародним брокером страхування та перестраховання Aop запустили Гарантійний механізм відновлення та реконструкції України (URGF) на 110 млн євро. Ця програма забезпечить перестраховання воєнних ризиків, сприяючи створенню стійкого ринку страхування в Україні. На старті механізм охоплює страхування вантажів, автотранспорту та залізничного рухомого складу, з можливістю розширення. Мета — захист активів бізнесу та стимулювання інвестицій в українську економіку. Ініціатива реалізується за підтримки Франції, Великої Британії, Норвегії та інших міжнародних партнерів, а серед українських страховиків уже залучено INGO та українські дочки Colonnade та UNIQA.
- 4 грудня Верховна Рада ухвалила закон про перегляд ставок акцизного податку на тютюнові вироби, який набирає чинності з 1 січня 2025 року. Закон спрямований на гармонізацію українського законодавства з вимогами ЄС та поступове досягнення мінімального акцизного податкового зобов'язання у 90 євро за 1000 сигарет до 2028 року. Нові ставки акцизу визначатимуться в євро, щоб врахувати вплив інфляції. Це рішення є важливим кроком у рамках євроінтеграції України та виконання програми МВФ, що дозволяє залучати додаткове фінансування від донорів. Окрім фіскального ефекту, за оцінкою уряду закон сприятиме зменшенню споживання тютюнових виробів і, як наслідок, покращенню здоров'я українців.
- В кінці листопада Президент після півторамісячної затримки підписав зміни до Податкового кодексу, спрямовані на збільшення доходів державного бюджету та підтримку фінансової стабільності. Зокрема, підвищено ставку військового збору для фізичних осіб із 1,5% до 5% на різні доходи, а для ФОПів введено нові зобов'язання зі сплати збору з 2025 року. Ставка податку на прибуток для фінансових компаній збільшиться до 25%, а для банків передбачено одноразовий податок на прибуток за 2024 рік у розмірі 50%. Також закон вводить місячну звітність із ПДФО та ЄСВ, підвищує мінімальне податкове зобов'язання для аграріїв і ставки ренти на корисні копалини. Нові заходи спрямовані на фінансування оборонних потреб, зменшення тіньової економіки та підтримку прозорості ринку. Відповідно до Меморандуму з МВФ питання підвищення ставки ПДВ залишається відкритим: у випадку потреби фінансувати додаткові видатки уряд підвищить ПДВ.

Нове в торговельній політиці країн ЄС та інших торговельних партнерів

- Уряд США розпочав розслідування національної безпеки щодо компанії TP-Link, яка була заснована в Китаї і наразі домінує на американському ринку мережевих маршрутизаторів. Це розслідування є частиною ширшої кампанії США проти технологічних компаній, пов'язаних з Китаєм, які вважаються потенційною загрозою для мереж і даних США. TP-Link, незважаючи на своє лідерство на ринку маршрутизаторів для домашніх і малих офісів, раніше уникала такої уваги з боку національної безпеки США, хоча її обладнання стало мішенню для численних кібератак з Китаю.

- Китайська компанія Sofco знайшла спосіб пом'якшити наслідки торгової війни США з Китаєм, проінвестувавши в порт Сантаса в Бразилії. Ця стратегічна інвестиція дозволила Sofco зміцнити свої позиції на ринку агропродовольства, що стало особливо важливим на фоні ймовірної ескалації торгової суперечки між США та Китаєм.
- Бостонська консалтингова група дослідила відновлення економічного державництва (Economic Statecraft) на фоні зростаючих геополітичних напружень. Це поняття передбачає, що економічні політики, які традиційно спрямовані на розвиток промисловості або покарання за торгівлі зловживання, повинні також відображати зовнішньополітичні цілі. Країни все частіше діють односторонньо, укладаючи угоди з меншими групами союзників і застосовуючи нові інструменти для захисту своїх інтересів. Основні тенденції включають:
  - пряме втручання в промисловість: зростає масштаб і амбіції промислових політик, зокрема через великі інвестиції та субсидії.
  - нові торгові інструменти: країни швидше реагують на несправедливу конкуренцію, застосовуючи традиційні захисні заходи для досягнення зовнішньополітичних цілей.
  - обмеження торгівлі та інвестицій: зростає використання обмежень на комерційну діяльність обґрунтованих захистом національної безпеки.
  - партнерство в специфічних секторах: країни домовляються спільно діяти для розвитку окремих секторів, що дозволяє швидше досягти згоди.
- Генеральний директор Світової організації торгівлі (СОТ) Нгозі Оконжо-Івеала наголосила, що відкритий глобальний торговельний режим є єдиним способом забезпечити продовольство для світу. Вона попередила, що зростання глобальної бідності неминуче, якщо країни не працюватимуть над підтримкою стабільної та відкритої торгової системи. Оконжо-Івеала підкреслила важливість співпраці між державами для подолання викликів у сфері продовольчої безпеки.
- Об'єднані Арабські Емірати завершили укладення економічної угоди з Євразійським економічним союзом (ЄАЕС), що має на меті збільшення двосторонньої торгівлі в неенергетичному секторі шляхом зменшення мит і усунення торгових бар'єрів. Угода охоплює п'ять країн-членів ЄАЕС: Вірменію, Білорусь, Казахстан, Киргизстан та Росію, з якими ОАЕ підтримують тісні зв'язки після вторгнення Росії в Україну в 2022 році.
- Міністр фінансів Великої Британії Рейчел Рівз оголосила про намір країни активніше поглиблювати економічні зв'язки з Європейським Союзом. Це рішення є частиною стратегії нової лейбористської влади на чолі з Кіром Стармером, яка прагне відновити відносини з ЄС після напруженості, викликані Brexit. Рівз підкреслила, що Великобританія планує вжити практичних кроків для зміцнення економічного співробітництва, що принесе вигоду як для Великої Британії, так і для ЄС.
- Влада ПАР призупинила роботу головного прикордонного переходу з Мозамбіком, важливого маршруту для експорту вугілля та хрому, через протести, пов'язані з виборами в Мозамбіку. Демонстранти, які висловлюють незадоволення результатами виборів 9 жовтня, заблокували шлях, що зазвичай обробляє понад 1000 вантажівок на день, які прямують до порту Мапуту. Протестувальники також змусили закрити два електростанції та атакували іншу ключову інфраструктуру.
- Європейський Союз та південноамериканський блок Меркосур досягли угоди про торгівлю, незважаючи на рішучі заперечення Франції. Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляйен відвідала Уругвай для участі в саміті Меркосур, де було погоджено умови угоди. Французький президент Еммануель Макрон висловив обурення, назвавши умови «недопустимими» та пообіцяв очолити зусилля щодо блокування ратифікації угоди.

Тема випуску: «Прогрес європейської інтеграції України»

- Україна впевнено рухається шляхом європейської інтеграції. 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата, але реальна інтеграція вимагає глибокої та послідовної роботи в багатьох секторах. Наразі наша європейська інтеграція перебуває далеко не в оптимальному стані. Нижче представлено оцінку ІЕД щодо стану відповідності нормам ЄС за кількома секторами, зокрема транспортом, енергетикою та фінансовими послугами.
- **Транспортна сфера.** Наразі виконання Угоди про асоціацію за оцінкою Уряду становить 56% і це дуже низький показник. Це не означає провал, а радше показує масштаб роботи, яку ще треба виконати. Війна, безумовно, ускладнила процес, особливо в **авіаційній** галузі, де повітряний простір закритий і інфраструктура зазнала значних руйнувань. Однак є й позитивні зрушення. Україна продовжує адаптувати своє законодавство до європейських стандартів. Наприклад, у авіації 17 лютого 2022 року Верховна Рада ратифікувала Угоду про Спільний авіаційний простір з ЄС і вже 13 країн ЄС ратифікували цю Угоду. Потрібно, щоб інші країни також зробили це якнайшвидше. Наші наступні кроки – створити Спільний комітет для виконання цієї Угоди, імплементувати європейські стандарти безпеки, модернізувати Державіаслужбу та відбудувати зруйновані аеропорти.
- У **залізничному транспорті** Україна вже ухвалила регламент про конкурентні вантажні перевезення, почала цифровізацію на прикордонних переходах. Але тут прогрес євроінтеграції найменший з усіх транспортних секторів, тому важливо прийняти профільний закон, створити незалежні адміністративні органи (регулятора, орган з питань безпеки та з розслідування подій), завершити корпоратизацію “Укрзалізниці” та допустити приватних перевізників на ринок.
- **Внутрішній водний транспорт** має позитивні зрушення: річки Дніпро та Південний Буг включені до транс’європейської транспортної мережі TEN-T. Наступні завдання – створити інспекції, прийняти додаткове законодавство, оновити інфраструктуру та розробити дорожню карту адаптації до стандартів ЄС.
- **Автомобільні перевезення** вже працюють за динамічною схемою співпраці з ЄС. Завдяки угоді про вантажні перевезення введено бездозвільну систему. Однак потрібно зробити цю угоду постійною, ухвалити вже подані законопроекти про впровадження правил ЄС, вирівняти умови соціального захисту водіїв.
- **Морський транспорт** поступово адаптується до стандартів встановлених ЄС та міжнародними конвенціями. Ми вже привели законодавство у відповідність до низки конвенцій і уклали угоду про розширення TEN-T коридорів, включивши туди українські порти. Наступні пріоритети – запровадити регламент портових послуг, забезпечити прозорість тарифів і ратифікувати міжнародні конвенції у морській галузі (про працю, про контроль суднового водяного баласту).
- **Енергетика.** У 2022 році ми синхронізували електромережі з ENTSO-E, що є принципово важливим досягненням. Попри значні руйнування через війну, ми продовжуємо впроваджувати європейські стандарти в газовому та електроенергетичному секторах. Для інтеграції в енергетичний ринок ЄС Україні потрібно забезпечити прозорість ринку, лібералізувати сегменти торгівлі газом і реалізувати положення, що підтримують інфраструктурні інвестиції та декарбонізацію. У секторі електроенергії ми маємо подолати наслідки монополізації, завершити впровадження мережевих кодексів, гармонізувати тарифи та розвивати відновлювану енергетику. Також потрібно забезпечити фінансову стабільність державних енергетичних компаній і відбудувати пошкоджену інфраструктуру.
- **Цифрова сфера.** Україна вже увійшла до довірчого списку ЄС, що дозволяє взаємне визнання електронних підписів. Ми впроваджуємо стандарти електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг. Для повної інтеграції до Єдиного цифрового ринку України необхідно імплементувати новітнє цифрове законодавство ЄС, розширити доступ до інтернету в

постраждалих регіонах, підписати угоди про взаємне визнання електронних довірчих послуг і вдосконалити кібербезпеку.

- **Автономні торговельні заходи** ЄС значно розширили можливості українського експорту, повністю лібералізувавши мита та скасувавши обмеження. Це особливо критично в умовах війни.
- **Санітарні та фітосанітарні заходи.** Ми маємо Всеохоплюючу стратегію, яка передбачає імплементацію понад 300 нормативних актів. Це відкриває нові горизонти для нашого аграрного сектору. Водночас виконання деяких зобов'язань залишається незавершеним, зокрема у сфері гармонізації законодавства щодо захисту рослин, ветеринарних лікарських засобів і впровадження системи TRACES NT. Пріоритетними завданнями є завершення реформи державних органів контролю, цифровізація лабораторій, посилення підтримки малого і середнього бізнесу та забезпечення стійкості державної політики в цій сфері.
- **Фінансовий сектор.** Україна робить важливі кроки до інтеграції з ринком ЄС. Ми активно працюємо над гармонізацією законодавства та впровадженням європейських стандартів, зокрема Базель III для банків та директиви Solvency II для страхових компаній. Угода про асоціацію відкриває можливість отримати режим внутрішнього ринку, що дозволить українським банкам і страховим компаніям працювати в ЄС на рівних умовах. Для цього потрібно завершити впровадження регуляторних норм ЄС і посилити спроможність наглядових органів. Хоча в банківській сфері ми досягли значного прогресу, ринки капіталу все ще залишаються слабко розвинутими, що ускладнює доступ українських компаній до європейських фінансових інструментів. Наступні кроки – оновити Додаток XVII до Угоди, удосконалити регуляторну базу для ринків капіталу, активізувати співпрацю з ЄС у цифрових фінансах і поліпшити фінансову інфраструктуру для залучення інвестицій.
- Попереду ще багато роботи. Нам треба завершити реформи в митній справі, фінансовому секторі, продовжити гармонізацію законодавства. Важливо розуміти: європейська інтеграція – це не одномоментний акт, а послідовний, складний процес трансформації. Ми бачимо як досягнення, так і виклики. Кожен впроваджений стандарт, кожна реформа – це крок назустріч європейській спільноті.

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
E-mail: institute@ier.kyiv.ua
<http://www.ier.com.ua>

Застереження

Ця публікація була підготовлена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій. Її зміст є виключно відповідальністю Інституту економічних досліджень і політичних консультацій. Моніторинг має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.

Підготовка перших трьох випусків Моніторингу зовнішньої торгівлі була здійснена завдяки підтримці американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в межах Програми «Конкурентоспроможна економіка України».